

СВ. ЈОВАН ДАМАСКИН КАО ДОГМАТИЧАР.

Пјеснописца и честнаго богогла-
гольника, Цркве наказателя и учителя,
и враговъ сопротивоборца Іоанна вос-
поимъ.

(Из кондака преподобном).

У В О Д

Св. Јован Дамаскин заузима једно од значајнијих места у реду учитеља васељенско-хришћанске цркве. Он је нарочито знаменит као духовни писац. У његовом литерарном раду од особеног интереса су радови из области догматичког богословља. Услед тога му с правом припада име творца систематске науке о догматима васељенске цркве.

Научно-догматска делатност св. Јована Дамаскина плод је његовог двојаког интереса. Он се јавља као догматичар пре свега по самом својству свога ума, а после и по својој вољи, да као несамосталан и неоригиналан творац хришћанске догматике буде претставник васељенско-хришћанског догматизма.

При излагању и објашњавању сваког хришћанског догмата он је тежио да дозна и да утврди, како су о томе учили Христос Спаситељ, божански оснивач васељенске цркве, и

његови апостоли, на чијем се делу и учењу утврђује васељенска црква. Али осим њиховог учења, које је изложено у Св. писму и Св. предању, он тражи одговор за догматичка питања и у учењу пређашњих отаца и учитеља цркве. На овај начин св. Јован Дамаскин је проверавао своје разумевање догматичког учења гласом васељенске цркве.

Овакав карактер научно-догматичке делатности св. Јована Дамаскина није резултат ни његових недостатака у погледу тачности, ни његове слабости, нити пак ограничености његове стваралачке моћи. У свакој прилици кад је било потребно да се покаже његова научничка способност, он је умео да буде и оригиналан, па чак и смео испитивач и творац. Али, поред тога, он је умео и свесно да покори свој човечански разум саборном учењу васељенске цркве. Само овде, у излагању свога догматичког учења, он се придржавао идеологије, коју је тако јасно исказао св. Иринеј Лионски речима: „Веће или мање знање неких, у погледу разумевања, састоји се не у промени саме садржине, не у измишљању другог Бога... или другог Христа, или другог Јединородног, већ у томе, да се брижљиво испуњује мисао онога, што је речено у причама, да би се сагласило са садржајем вере и да би се разјаснила историја божанског промисла о човечанском роду“¹. Према томе, непроменљивост догматичког садржаја вере, који потиче од Богочовека, и који се не може ни повећавати, ни смањивати, нити се пак може ислеђивати у догматима онога, што се јавља нашем разуму тајанствено, неразумно и нејасно, може се проучавати једино у потпуној сагласности са догматима вере, како их разумева васељенска црква. То је идеал догматичког рада Иринеје Лионског, коме је свакако тежио и следовао и св. Јован Дамаскин.

Осим тога св. Јован Дамаскин имао је у виду и изванредне мисли о догматичкој делатности у Христовој цркви, које је изрекао лерински монах Вићентије у своме знаменитом *Commonitorium*-у. По њему речи св. ап. Павла: „Предање сачувај“ (1 Тим. VI. 20) значе: предање говори, сачувај. Јер суштину предања чини оно, што ти је поверено, а не што си сам пронашао; оно што си примио, а не што си измислио. Предање није ствар ума, већ учења, није делимично прите-

¹ *Contra haeres.* I. I. c. 10. п. п, 2. 3. Силвестр I. 35.

жавање, већ свенародна предаја. Оно је ствар, која је дошла до тебе, а не која је кроз тебе откривена. Ти си дужан да будеш према њој не проналазач, већ чувар; не уредбодавац, већ следбеник; не вођа, већ вођени. Предање говори, сачувај, т.ј. таланат васељенске вере сачувај у целости, у неповређености. Што ти је дато на поверење, то нека остане код тебе; то ти и саопштавај. Ти си добио злато, злато и дај. Не желим да ме вараш и да ми место злата, изненадно и на превару, дајаш олово или бакар. Нећу злато на око, него дај га природно¹.

Ето каквим се идеалима руководио св. Јован Дамаскин у својој догматичкој делатности. Време, у коме је он живео и радио, било је веома повољно за потпуно остварење овог идеала. У почетку осмог века хришћанске ере био је скоро завршен круг догматичког полета, о коме је оштроумно говорио Вићентије Лерински. Сва главна питања из области чистог богословља, христологије и сотириологије била су у делима појединих отаца, учитеља и богослова, не само разјашњена, него и одређена, тачно формулисана и објављена од стране Христове цркве на њеним васељенским саборима. После св. Јована Дамаскина био је само још један од седам васељенских сабора. Али ни одлуке овога сабора нису у противности с његовим учењем. Његова најважнија одлука о догмату поштовања св. икона у потпуној је сагласности са учењем св. Јована Дамаскина. Према томе, живећи и радећи при крају периода васељенских сабора, св. Јован Дамаскин имао је могућности да за своја богословска дела искористи најбогатији материјал до кога се дошло пре њега. Он је ово и учинио, као што јасно сведоче његова дела. Поред овога св. Јован Дамаскин користио се радовима и својих претходника. Он је из најбогатије црквене ризнице, која је заснована на божанском учењу Исуса Христа и његових ученика, узимао потребан материјал и на њему подигао зграду васељенско-хришћанске догматице. Благодаревши томе, догматика св. Јована Дамаскина јавља се као завршетак свега ранијег догматичког рада. Она је *resumé* пређашње догматичке творевине и налази се у пуној и савршеној сагласности са учењем васељенске цркве.

¹ Migne P. L. S. t. L. col. 669. Сил. I, 35—36.

Овакав карактер догматичког система св. Јована Дамаскина определио је научну обраду догматике и за будућа времена. Његова догматика била је врло добро позната не само хришћанском Истоку, него и Западу где је уживала поштовање латинских схоластичара. Чак и протестантски богослови, закључно са новим, придају важан значај догматичком раду св. Јована Дамаскина. Разуме се по себи, опет, да је догматика св. Јована Дамаскина највећи ауторитет задобила на православном истоку. Ту је очувана потпуна верност догматичком учењу и разумевању васељенске цркве. Стога се догматика св. Јована Дамаскина јавља као потпуни израз црквеног учења. Она је, као таква, остала и до данас, а може се мислити да ће остати и за увек вишим узором православног догматизирања.

Но и овим се не обухвата потпуно важност св. Јована Дамаскина као догматичара. Он је употребио и свој песнички дар на то, да што је могуће боље разјасни узвишене хришћанске догмате. У својим свештеним песмама, које су после његове смрти брзо ушле у свеопшту црквену богослужбену праксу, он уметнички, лепо и у пуној сагласности са учењем васељенске цркве, открива и објашњава дубоко-тајанствени садржај оних истина вере, које је изложио у својој догматичкој системи, сазидаој на строго научном темељу, а с погледом на философско схватање свога времена. Овим путем св. Јован Дамаскин приближавао је високе хришћанске догмате на изванредан начин сазнању верних, и утврђивао их у оданости и љубави према истинитој хришћанској вери. И тај свој догматски значај сачувала су његова песничка дела све до данашњих дана. Слушајући их у храму, изучавају, усвајају, схватају и поучавају да воле дубоке и несхватљиве тајанствености хришћанских догмата, не само свештеници и калуђери но и световњаци, не само образовани но и сасвим богословски необразовани.

Што се тиче пак самога нашег рада, у погледу обраде св. Јована Дамаскина као догматичара, он ће се састојати из два дела. У првом делу изложићемо биографију и научно-литерарну делатност св. Јована Дамаскина, а у другом — после целокупног прегледа догматичког система св. Јована Дамаскина — изложићемо покушаје његовог самосталног догматичког рада. Сваки од ова два дела имаће, даље, и

своје поделе. Тако, први део састојаће се из три поглавља: биографија св. Јована Дамаскина, општи преглед његове научно-литерарне делатности, и специјално излагање његових догматичких дела. Други део опет имаће четири главе. У првој глави даће се општи план и садржина догматичког система св. Јована Дамаскина, у другој његово опште учење о Св. тројици и делимично о изласку Св. Духа од Оца и Његовом личном одношају према Сину Божјем, у трећет догматичко учење св. Јована Дамаскина, које се налази у његовим црквеним богослужбеним песмама, особито учење о спасењу грешног човечанства, и у четвртој догмат о поштовању св. икона по његовим делима.

I

ЖИВОТ И РАД СВ. ЈОВАНА ДАМАСКИНА.

Глава прва.

Пре него што пређемо на рад св. Јована Дамаскина, сматрамо за потребно да разјаснимо питање о томе, како стоји у науци данас питање о изворима његовог животописа.

До недавног времена као извори за животопис св. Јована Дамаскина сматрани су његово „житије“ на грчком¹, латинском², словенском³ и на руском⁴ језику, извештаји старих црквених писаца и летописаца⁵, а исто тако и сведочанства самога Дамаскина у његовим делима.

Због малобројности и краткоће црквено-историјских и автобиографских података о св. Јовану Дамаскину, може се рећи, да је његово „житије“ служило скоро као једини извор за његове биографске податке. Оно је објављено у разним издањима и на разним језицима, и у суштини својој, како се може мислити после открића А. Пападопуло – Керамевса, садржи „житије“ Јована Меркулопула, патријарха јерусалимског од 1156 до 1166 г. То се може закључити из тога, што се у тексту двапут наговештава, да оно претставља собом двоструку грчку прераду првобитног оригинала, написаног

¹ Migne. P. S. gr. t. XCIV, col. 429—490

² Ibid. col. 489—514.

³ В. Р. М. У. Д. Р. М. н. декабря.

⁴ Д. Р. М. М. У. Декабря.

⁵ Migne. P. S. gr. t. XCIV col. 504—514.

просто и грубим речима на арапском језику и арапским словима¹.

К. Баша, арапски писац, нашао је скоро у три рукописа (хомском, кафарбском и ватиканском) арапски текст живота св. Јована Дамаскина, који је, по његовом мишљењу, крајем IX века саставио монах Михаило Антиохијски, из манастира св. Симеона, свакако уз сарадњу патријарха Јована. Пажљиво проучавање овог новопронађеног арапског текста показује несумњиво блиско сродство са грчким текстом биографије св. Јована Дамаскина, која се приписује јерусалимском патријарху Јовану Меркулопулу, из друге половине XII века.

Рад патријарха Јована, како изгледа, састојао се у томе, што је он на неким местима улепшао, а на другим проширио првобитни текст. Неке поправке, као на пр.: о одношају св. Јована Дамаскина према византијским царевима Лаву Исавријанцу и Константину Копрониму²; даље, да га је јерусалимски патријарх посветио за пресвитера, а не за ђакона, како се говори у арапском тексту, могу бити чак и оправдане, јер се потврђују не само историјским податцима, већ и личним сведочанством св. Јована Дамаскина, који у посвети свог дела „Извор Знања“ мајумском епископу Косми, назива себе најмањим монахом и пресвитером³. Према томе, првобитна и најстарија биографија св. Јована Дамаскина по податцима, које сада има наука, не може бити ни једна друга, већ призната арапска биографија његова, коју је нашао и објавио К. Баша. Автор ове биографије, монах Михајло, сматрао је себе обасутим даровима св. Јована Дамаскина, и због тога је захтевао да сазна његову историју. По речима пак свих оних, којима се он обраћао, види се да није било такве биографије ни на грчком, ни на арапском језику⁴. Стога се одлучио он сам да напише биографију своме добротвору. Тога ради прикупио је поједина причања, која је раније слушао, и врло кратке забелешке, које је нашао у многим историјама његових савременика. Из тога драгоценог материјала он је изоставио све оно, што није одговарало основном карактеру његове биографије, а од осталог материјала саставио

¹ Ibid. упореди стр. 429.

² Сагарда, стр. 15—21. ср. стр. 31—32.

³ Migne. P. S. gr. t. XCIV 521—522.

⁴ Сагарда стр. 8—9.

је „повезану причу“. Али, како изгледа, резултат скупљачке делатности Михаила није био ипак од већег значаја. Ово тим пре, што он сам признаје, да је скупιο „од података само оно, што је било лако скупити, а то је мало од многога“¹. Осим тога он цитира одређено мишљење о св. Јовану Дамаскину само св. Стевана Новог, познатог борца против гонилаца иконопоштовања као „чистом и богоносном“ обличитељу иконобораца којима је на челу био император са оданим му епископима².

На основу историских извора ми знамо о животу св. Јована Дамаскина врло мало. Тако на пр. ми немамо тачних података ни о времену рођења св. Јована Дамаскина. Као сигурно сматра се, да се он родио при крају VII столећа и да је био пореклом из неке старе, знамените хришћанске породице из Дамаска. Овој породици припадало је наследно право на високу државну службу логотета или управника финансијама и скупљача порезе у Сирији. Она је прелазила од оца на сина. Свакако да је на овом поверењу, које је имала ова породица код калифа, био заснован и његов надимак „Мансур“ што значи победник — λελυτῳμενος, *redemptus*, *defensus*, *nobilis et victoriis indytus*³. *Sieger*⁴. Ослобођени⁵. Противник св. Јована Дамаскина, Костантин Копроним (741—775), променио је ово у подругљив надимак манцера *pothum*⁶. *Bastard*⁷. подбацивач, нов претсказивач⁸.

Отац Св. Јована, Ибн-Седжун (Сергије), који је био на високом положају код калифа, одликовао се побожношћу и милосрђем. О овоме сведочи између осталог и то, што је посинио сироче из Јеруслима, Козму, који је доцније постао епископ мајумски. Ибн-Седжун желео је да својим синовима, како рођеном тако усиновљеном, да што боље образовање. У то време у Сирији и у Грчкој није било државних и друштвених школа. Они, који су желели да васпитају своју децу морали су их слати чувеним учитељима или, ако су

¹ Ibid. стр. 9.

² Ibid. стр. 19—21. ср. Migne. P. S. gr. t. C col. 1119—1120.

³ Migne. P. S. gr. t. XCIV, col. 477.

⁴ Stifenhofen S. VII.

⁵ Филаретъ III. стр. 196.

⁶ Migne. P. S. gr. t. XCIV, col. 478.

⁷ Stifenhofen VII.

⁸ Филаретъ. т. III. 196. II.

могли, звати учитеље у своју кућу. Ибн-Седжуну Мансуру Бог је помогао да ову ствар реши што боље. Међу заробљеницима, које су Сарацени довели из Италије и продавали на пијаци у Дамаску, он је нашао и откупио калабријског монаха Косму, једног веома образованог човека свога времена. Најбоље сведочанство о њему, како умесно примећује автор арапског житија св. Јована Дамаскина, дају сами његови васпитници, који су се одликовали у своме животу и својим делима и побожношћу и високим знањем. Под његовим руководством Јован и Косма, обдарени великим способностима, проучили су цео циклус грчких наука (граматику, философију, астрономију, геометрију), а нарочито св. Писмо¹. Православна црква, сагласна са историјом, поштује св. Јована Дамаскина, као „Божественыхъ и чловѣческихъ знаниемъ вещей ясно обогатившагося“. (Песма канона у служби 4 децембра)². Завршивши васпитање деце монах Косма, са дозволом Ибн Седжуна Мансура, отишао је у манастир Св. Саве. Ускоро после тога умро је Ибн. Седжун Мансур, и њега је у државној служби наследио св. Јован.

По речима автора арапске биографије св. Јован Дамаскин био је први секретар обласног управника, „власник тајног и јавног мњења његових заповести и забрана“ т.ј. један од високих поверљивих чиновника³.

Као благочестив и веома добро образован у богословском правцу св. Јован ступио је још у младости на књижевно-богословско поље. Непосредан повод за то дало му је отворено гоњење, које је онда почело око поштовања икона. По свом карактеру и по својој оданости истинитом васељенском православљу он није могао да буде хладан посматрач оних зверстава, која је чинила државна власт, и да због својих угодности остане равнодушан, какви су били неки од јерарха. Свакако 726 г., али сигурно пре 730, он се јавио као богословски писац и веома ревносан борац за поштовање икона, иако је био државни чиновник. Његове посланице и писма, као што о томе сведочи његов млађи са-

¹ Сагарда стр. 11–12.

² Мѣсяцесловъ — сирѣчь минея за Декабрь стр. 16 об. Синод. Изд. Москва 1753.

³ Сагарда стр. 12.

временик Стеван Нови, изазвали су најјачу срџбу и гњев његових противника, које је он непрекидно изобличавао. Император Лав Исавријанац, да би се осветио своме изобличитељу, решио се чак на такав корак, да фалсификује писмо, које је св. Јован Дамаскин послао тобож њему, и да га на основу тога фалсификата оптужи калифи као издајника. Не испитавши ствар калифа је наредио, да се св. Јовану отсече десна рука и да се обеси на пијаци. Према предању св. Јован Дамаскин је затражио отсечену руку, и кад је добио, молио се пред иконом Божје Мајке, да се њеним посредовањем и заштитом рука исцели, и рука је била исцељена.

Овај догађај, а тако исто и друге несреће, које је св. Јован Дамаскин поднео од непријатеља, побудили су га да оствари своју већ давно донесену одлуку. Он је, као што се мисли, ускоро после 730 године напустио државну службу и, тежећи животу посвећеном благочестивим подвизима и научној делатности, отишао заједно са својим примљеним братом Космом — у стару, познату лавру (манастир) св. Саве код Јерусалима, где је остатак свог живота посветио потпуно служби Богу и њихов заједнички учитељ — Косма. По једногласном сведочанству свих издања „житія“ св. Јована Дамаскина постигли су они у манастиру, у прво време, многа искушења духовног карактера. Захтеви строгог монашког аскетизма сударали су се јако са урођеним тежњама душе, која је тежила служби Богу и Христовој цркви путем омиљеног литерарног рада. Старац, коме је он био поверен као почетни монах из вишег друштвеног круга, захтевао је од њега потпуно одрицање не само од општих светских навика, него и од самог научно-књижевног рада. Старац је рекао св. Јовану Дамаскину: „Духовни сине, ја ти постављам услов, да збациш са себе све светске навике и њихову сујетну променљивост, која води заблудама. Све што ћеш видети да ја радим, то ради и ти, мени слично. И не горди се знањем, које си задобио; монашко подвижничко знање није ниже од њега. Оно је по свом карактеру и значају чак и много више од њега. Старај се да напустиш своја задовољства и да радиш оно, што је њима противно. Не предузимај никакав рад без моје дозволе и мога савета. Не пиши ником писма. О светским наукама, које си изучио, не говори и не помињи ништа¹.

¹ Ibid. стр. 16--17.

Последњи захтев старчев био је особито тежак за Дамаскина, али он се ипак решио, да се потчини, и обећао да ће у свему следовати његовом захтеву и своме завету. Он је у себи савладао „демона гордости“, охолости, и могао је да иде с корпом у Дамаск, где је доскора био чиновник високог положаја, али није могао да не пише; није могао да не спева тропар за старца сабрата, коме је умро брат, и да га не утеши. Духовни старац је подвргао за ово свога ученика још већем искушењу. И само највеће смирење, које је показао св. Дамаскин, и непосредно јављање Пресв. Богородице старцу Дамаскинову, донели су му ослобођење од наложене забране и дали права да украшава црквене службе и да умирује верне својим надахнутим песмама.

Ускоро после тога јерусалимски патријарх Јован V посветио је св. Јована Дамаскина за пресвитера (735 год). Од примања даљих јерархиских степена изгледа да се сам св. Јован одрекао, да би имао могућности да без сметњи може служити Богу и цркви својим богословским и црквено-песничким делима. Тако се св. Јован Дамаскин, сада у тишини у манастиру св. Саве, где је после строгог искушења постао омиљен сабрат, одао непрекидној и напорној богословско-литерарној делатности. Нажалост, ми због оскудице података незнамо која су његова дела написана у ово време. Може се само претпостављати да је у ово време писао нарочито своје црквено-песничке и догматичке радове. Бар автор арапске биографије св. Јована Дамаскина позитивно тврди, да му је старац, услед поновних виђења Пресв. Богородице, рекао: „Отвори уста своја и говори о свему, чиме си инспирисан“. Онда је св. Јован почео писати каноне са стихирама за свето Васкресење.¹ С друге стране опет изгледа да је св. Јован Дамаскин писао у то време нове речи и посланице у одбрану иконопоштовања. Автор грчке биографије св. Јована Дамаскина пак, одмах после причања о дозволи његовог старца „да отвори своја уста“, говори следеће: „Од овог времена Јован је почео писати божанствене песме. Он је спевао умилне песме, које су обрадовале цркву и направиле је ковчегом Божијим, где се чује призивање оних који празнују (пс. XI, 5). Осим тога он је писао и беседе посвећене светлим праз-

¹ Ibid. стр. 19.

ницима, а написао је и свештену књигу „Богоначертанују скрижаљ“, која служи као утешна књига како за учене тако и за просте. Ова књига јавља се као вратница за улазак у богословске тајне, а нарочито у догмате свете вере. Она садржи у себи, у краткој форми, познање свега што постоји; познање оног о чему се мисли, као и оног, што се прима чулима. Ја бих ту књигу назвао небом, која блиста правилним доказима, као звездама, позајмљеним како од природе тако и из књига. И сваки онај, ко не подиже свој поглед ка овом небу и не види лепоте које се у њему налазе, и не ужива у овој светлости, тај је као слепац који се налази у тами. Ја бих назвао несрећним свакога онога, ко затвара очи пред овим божанственим сјајем.“

Осим ових списа св. Јован је саставио обимне речи и о поштовању икона. Уколико је у њему самом првобитна лепота — слика Божија — била лепше изражена, утолико је он о поштовању божанствених икона сада узвишеније и боље расуђивао.¹ Напослетку, у ово време живота св. Јована Дамаскина падају, по сведочанству грчког издања његове биографије, његов рад на општем прегледу, на поправци, на допуни и усавршавању свега онога, што је био раније написао. Автор грчке биографије говори: „Скупивши све, што је раније написао, он је прегледао, уређујући, улепшавајући и поправљајући, и дао већу тачност изразима, смислу, обиму и плану. Где се јављала китњастост а нарушавала мера, он се старао да благоразумно саопшти важност, да у његовим књигама нема ничега привидног и пустог.“² У таквом раду на богословској књижевности и у високом подвижничком благочестију, св. Јован Дамаскин је умро у манастиру св. Саве, по сведочанску његове арапске биографије, у дубокој старости“.³

На жалост, време смрти св. Јована Дамаскина није нам тачно познато, као ни време његовог рођења. Један од нових истраживача, по овом питању, тврди, да је св. Јован Дамаскин умро 4 децембра 749 г.⁴ Други, да је умро пре 754 г.,

¹ Ibid. стр. 41.

² Ibid. стр. 42.

³ Ibid. стр. 22.

⁴ Kaille Date de la mort de saint. Jean Damascene in de Echos d'orient 9. (1906) 28-30. Stifenhofen VIII.

дакле пре познатог иконоборског сабора у Цариграду, на коме је цар Константин Копроним сам, лично, бацио анатему „на бесчасног Мансура и Сарацена, иконопоштоваоца и лажног мацерона“. Али ова анатема, као и то, што су цариградски патријарх Герман и Георгије из Кипра, који су на истом сабору анатемисани, били већ мртви, не може служити као доказ, да је св. Јован Дамаскин у то време био већ умро. Анатеме су бацане, као што нам је познато, и на живе људе. И св. Јован је анатамисан за време свога живота. Да је он одиста био у животу у то време постоји сведочанство, иако не баш потпуно авторитативно, да је он 770 г. одговарао иконоборцима и Константину Копрониму изобличавајућим посланицима.¹ У монологу цара Василија говори се, да је Дамаскин за своју ревност у погледу иконопоштовања претрпио тамничке затворе, и да је умро задовољан својим радом, и био сахрањен од својих ученика.²

Наш Минеј, у сагласности са арапском биографијом, говори о смрти св. Јована Дамаскина у дубокој старости, у 104 г. живота (отприлике око 777 године).³ У сваком случају треба признати као несумњиво, да је св. Јован Дамаскин умро пре 787 г., када је у Никеји заседавао седми васељенски сабор, и кад је на њему скинута анатема са оних, који су били анатемисани на иконоборачком сабору 754 г. На томе сабору свима поштоваоцима икона, а нарочито свечано је била објављена „вѣчная память Іоанну“, као главном борцу за иконопоштовање. То опет могло се урадити само успомени умрлог претставника поштовања св. икона.

Св Јован Дамаскин сахрањен је свакако у манастиру св. Саве. Овде је његов гроб видео 1177 г. Јован Фока, који је тада путовао по Палестини. У XIV в. Цариград је зажелио да има његове мошти.⁴ Кад су оне тамо пренете, није познато. Пахимер тврди, да је то било за време цара Андроника.⁵

Све ово, што смо рекли о животу и раду св. Јована Дамаскина, могло би се потврдити и изворним делима. Што

¹ Филаретъ III 196.

² Migne P. S. gr. t. XCIV, col. 501—504.

³ Ibid. col. 501—502.

⁴ Stifenhofen VIII.

⁵ Migne P. S. gr. t. XCIV, col. 485, 32.

се тиче пак саме његове духовне структуре, ми имамо за њену карактеристику још мање позитивних података. Једини извор за то су дела Дамаскина. На основу њих ми бисмо могли ономе, што је већ речено о његовим умним и литерарним особинама, додати још и ово: Као човек Дамаскин се одликовао осетљивим и чак, може се рећи, ватреним карактером. То се нарочито види у његовом мишљењу о отступницима од чистог православља. Тако, Несторија он назива на једном месту просто „лакомисленим“ (ματαιοφρων)¹, а на другом већ „богомрским“ (θεοστύγης). Његове следбенике, пак, Диодора и Теодора Мопсујетског, назива „ђавољским скупом“ (ἡ δαιμονιώδης ὁμήγορις). На овом истом месту св. Јован Дамаскин назива Диодора још и „одбаченим од Бога“ (ἑξῆλατος), а следбенике његове: Евтихија и Севера, проклетим са друштвом.²

Исто тако енергично изражава се св. Јован Дамаскин у својим апологетским списима против непријатеља и против оних, који одричу иконопоштовање. Из тога опет јасно се истиче још једна интересантна црта у карактеру Дамаскина, као ученог црквеног раденика. Он је несумњиво био следбеник црквене самосталности, у смислу што пуније њене независности од државно-политичке власти; у смислу мешања државе у унутрашњи живот цркве. Изгледа, да је он био добро упознат са нежељеним последицама, које су долазиле од превласти државне византијске власти над црквеним па чак и над догматским животом. Свакако да је св. Јован још у оно време, кад је био државни чиновник у Дамаску, протестовао против сличних узурпација црквених права са стране византијских императора. Зато можемо примити као историјску чињеницу да је одлука св. Јована Дамаскина, да се удаљи у манастирску самоћу, стајала у вези са његовим протестима против мешања државне власти у црквене послове и са репресалијама, које је државна власт чинила против њега. Даље, и само решење Дамаскина, да не прими епископски чин, већ и да се и против жеље јерусалимског патријарха задовољи само пресвитерским чином, које се провлачи кроз обе редакције његове биографије: арапске³ и

¹ Ibid. col. 1088.

² Ibid. col. 993.

³ Сагарда стр. 19.

грчке¹, било је такође резултат његовог незадовољства са византијском државном политиком у односу према црквеном животу. Напоследку доста строга карактеристика ондашњег пресвитерства, коју читамо у грчкој редакцији његове биографије, са указивањем на такве „душевне и тајне страсти“, какве су „самомњење“, „скривена гордост“, „гордост под видом смирења“, „брига о туђим пословима“, „узвишење себе“, „утврђивање личне воље“, пристрасност према ништавним стварима ради користи, „отступање од примљеног одеа“, учинили су, да се у њему јави тежња за одвајањем од браће и невидљиви мамац за узвишавање себе“.²

Насупрот својој примљеној брату Козми св. Јован Дамаскин, како изгледа, хтео је да себи осигура слободу од државних утицаја и да стори такве прилике, спољашне и унутрашње, које би му дале могућност, да се потпуно ода раду на научном проучавању и одбрани православне цркве и њеног вероучења. Ово заиста и видимо у његовом животу.

По сведочанству автора арапске биографије, у сагласности са мишљењем савременика, св. Јован Дамаскин био је одлучан у својим мишљењима о политичким и црквеним противницима православља. Он није престајао да пише императору, називајући га главом лакрдија, будалом, спаљивачем икона и непријатељем светиње. Епископе, који су били на страни императора, називао је поклоницима и следбеницима трбуха, и љубитељима коњских трка и позоришта. Бостилу, Трикакафа, епископа Никоља и Азсиккија називао је новим Зивом, Завејерсом, Салманом и Датаном, а оне, који су се њима подчињавали, називао је Авироновим скупом.³

У својим „заштитним словима, против оних који одбацују иконе“, Дамаскин историјски и уопште научно аргументира своје убеђење у погледу политичког утицаја у цркви. Тако на пр.: на крају првог од ових слова, убеђујући свети народ да се чврсто држи предања,⁴ Дамаскин каже: „Не треба допустити да мислимо једанпут овако а други пут

¹ Ibid. стр. 42.

² Ibid.

³ Migne P. S. gr. t. XCIV col. 1284.

⁴ Ibid.

онако, и да мењамо мисли према времену, правећи од вере предмет за исмејавање и шалу. Не бојимо се царске наредбе, која покушава да уништи обичај отаца. Благочестивим царевима није својствено да потцењују црквене законе. То није отачки, јер делати насиљем, а не убеђењем, значи делати — разбојнички. Овоме је сведок други сабор, који је био у Ефесу, а који до овог времена носи назив разбојнички. Њега је растерао сам император, кад је био убијен благочестиви Флавијан.¹ То је ствар сабора а не царева. Христос је дао власт везати и решити апостолима и њиховим наследницима — пастирима и учитељима, а не царевима“.²

И у другом „заштитном слову“ Дамаскин довикује јаким гласом: Слушајте људи! колена, народи, мужеви, жене и деца, старци, младићи, дечице, свети народе хришћански, ако вам неко јави више од оног, што је примила саборна црква од светих апостола, отаца, сабора, и што је сачувала од овог времена, не слушајте њега и не примајте змијин савет, као што је примила Ева и нанела смрт. И ако вам анђео или цар јави више од онога, што сте примили, затворите уши. Јер ја кажем, рекао је апостол, анатема да буде (Гал. I 8).³

У истом слову св. Јован Дамаскин још одлучније говори против мешања царске власти у црквене послове. Он каже: „Постављати законе за цркву није ствар царева. Нису нам цареви јавили реч, него апостоли и пророци, пастири и учитељи... Ствар царева је политичко благостање; а црквено управљање је ствар пастира и учитеља. Ово мешање овамо, браћо, је разбојничко. Кад је Саул поцепао одело Самуилово... Бог је поцепао његову царевину и предао је јачем, Давиду. Језавела је гонила Илију, али су зато свиње и пси лизали њену крв, и блуднице су се њоме умивале. Ирод је убио Јована, и умро је јер су га црви појели. И сада је штаповима био истучен и истеран блажени Герман,⁴ који је блистао

¹ Овде се разуме цариградски патријарх Флавијан, одлучни противник монофизитства, који је био на разбојничком сабору, а који је 449 г. под председништвом александријског патријарха Диоскора—монофизита, био тако јако мучен, да је у року за три дана умро.

² Migne P. S. gr. t. XCIV, col. 1281 A. B.

³ Ibid. col. 1288 C D.

⁴ Герман I. Цариградски патријарх (715—730) умро је 733 г. За свој одлучан поступак, што је бранио иконе, 730 г. удаљио га је са престола император Лав Исавријанац.

животом и речју. Исто тако страдали су и многи други епископи и оци, које ми незнамо. Зар то није разбојништво? Царе! ми се теби покорамо у пословима, који се тичу овог живота: порез, царину, примање поклона. У томе је теби дана управа над нама. У црквеној установи пак ми имамо своје пастире и учитеље, који нам рекоше реч, и који дадоше црквено законодавство. Да не прекорачујемо преко вечних граница, које су положили на њих отци, него држимо предање, као што смо примили. Јер ако будемо рушили црквену зграду, ма и у малом, она ће се постепено срушити“.¹

Најпосле, потпуно јасно и одлучно Дамаскин исказује своје црквено политичко убеђење следећим смелим речима: „Не признајем цара, који као тиранин приграбљује себи свештенство. Нису цареви добили власт да вежу и разрешавају. Знам императора Валентина, који се показао да је Хришћанин, а гонио је православну веру,² Зенона,³ и Анастасија,⁴ Ираклија⁵ и Константина сицилијског⁶ и Варданиска, који се називао филипином.⁷ Мене не може нико убедити, да цркву треба управљати царским наредбама. Она се управља предањем отаца, писаним и неписаним.“

¹ Migne, P. S. gr. t. XCIV, col. 1301 D—1304 A.

² Император Валентин (364—378 г.), као ревносни аријанац, гонио је православне.

³ Император Зенон (474—491 г.), потстрекавао је Александрији монофизита Петра Лонга против православног патријарха Јована Талаја, и 482 г. заоштрио је борбу својом енотиком, која је у себи садржавала формулу јединства и по којој се у будуће није смело говорити ни о једној ни о двема природама у Христу.

⁴ Император Атанасије I (491—418 г.) постепено је прелазно на страну монофизитске партије, и 491 г. насилно заменио православног патријарха Македонија II монофизитом Тимотејом I, у Јерусалиму 516 г. Илију Јованом а у Антијохији 512 г. православног патријарха Флавијана монофизитом Севером.

⁵ Император Ираклије (610—641 г.) тражио је да се црква придржава монотелитства, да би придобио на своју страну монофизите. Године 662, наредио је, да се признаје учење о једној богочовечанској вољи и о једном богочовечанском делању у Христу, не гледајући на енергичне одговоре јерусалимског патријарха Софронија. 638 г. пак издао је Ектезис, монотелитско учење, које је наишло на опште одупирање на истоку.

⁶ Констанс II (642—668 г.) монотелитски расположен, наредио је 653 г. да се ухвати папа Мартин I. Године 668 убио га је Сврап.

⁷ Филиппин (Вардан 711—713 г.) покушао је да обнови монотелитство.